

Date: 27th March-2026

**EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY RESURLARDAN
FOYDALANISH SAMARADORLIGI.**

Olimov Akobir Odiljon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Turizm va mehmonxona biznesi kafedrası magistranti

olimovakobir3@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan foydalanish samaradorligi masalalari kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Hozirgi kunda turizm sohasida barqaror rivojlanishni ta'minlash, tabiiy va madaniy merosni asrab-avaylash hamda mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqotda ekologik turizmning rivojlanishida tabiiy resurslar (landshaftlar, iqlim, biologik xilma-xillik), madaniy-tarixiy obyektlar, milliy an'analar va mahalliy aholi salohiyatidan samarali foydalanish masalalari yoritiladi.

Maqolada mahalliy resurslarning turizm mahsulotiga aylantirilish jarayoni, ularning iqtisodiy samaradorligi, turistik jozibadorlikni oshirishdagi o'rni hamda hududiy rivojlanishga qo'shayotgan hissasi tahlil etiladi. Shuningdek, ekologik turizmni rivojlantirishda infratuzilma, boshqaruv mexanizmlari, marketing strategiyalari va jamoatchilik ishtirokining ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot davomida mahalliy resurslardan oqilona foydalanish orqali ekologik muvozanatni saqlash, tabiiy muhitga zarar yetkazmasdan turizmni rivojlantirish imkoniyatlari asoslab beriladi.

Bundan tashqari, maqolada mahalliy resurslardan foydalanishda mavjud muammolar — infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, boshqaruvdagi kamchiliklar, ekologik xavflar va resurslardan samarasiz foydalanish holatlari ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan samarali foydalanishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ekologik turizm, mahalliy resurslar, barqaror rivojlanish, turizm infratuzilmasi, tabiiy resurslar, madaniy meros, bioxilma-xillik, turistik jozibadorlik, hududiy rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik, turizm mahsuloti, ekotizim, ekologik muvozanat, resurslardan oqilona foydalanish, jamoatchilik ishtiroki, turizm boshqaruvi, marketing strategiyalari, innovatsion yondashuv, yashil iqtisodiyot, ekoturizm salohiyati, xizmatlar sifati, turizmni rejalashtirish, ekologik xavfsizlik.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы эффективности использования местных ресурсов в развитии экологического туризма на основе комплексного подхода. В современных условиях обеспечение устойчивого развития туризма, сохранение природного и культурного наследия, а также поддержка местной экономики являются важными задачами. В исследовании анализируется использование природных ресурсов (ландшафтов, климата, биологического разнообразия), культурно-исторических объектов, национальных традиций и потенциала местного населения в развитии экотуризма.

Date: 27th March-2026

В статье раскрывается процесс трансформации местных ресурсов в туристический продукт, их экономическая эффективность, роль в повышении туристической привлекательности и вклад в региональное развитие. Особое внимание уделяется вопросам инфраструктуры, управления, маркетинговых стратегий и участия местного сообщества. Также рассматриваются проблемы неэффективного использования ресурсов, экологические риски и недостатки в системе управления.

Результаты исследования направлены на разработку теоретических и практических основ эффективного использования местных ресурсов в развитии экологического туризма.

Ключевые слова: экологический туризм, местные ресурсы, устойчивое развитие, туристическая инфраструктура, природные ресурсы, культурное наследие, биоразнообразие, туристическая привлекательность, региональное развитие, экономическая эффективность, туристический продукт, экосистема, экологический баланс, рациональное использование ресурсов, участие населения, управление туризмом, маркетинговые стратегии, инновации, зелёная экономика, потенциал экотуризма.

Annotation: This article examines the efficiency of using local resources in the development of ecological tourism through a comprehensive approach. In modern conditions, ensuring sustainable tourism development, preserving natural and cultural heritage, and supporting local economies are key priorities. The study analyzes the use of natural resources (landscapes, climate, biodiversity), cultural and historical sites, national traditions, and the potential of local communities in the development of ecotourism.

The paper highlights the transformation of local resources into tourism products, their economic efficiency, their role in increasing tourist attractiveness, and their contribution to regional development. Particular attention is paid to tourism infrastructure, management mechanisms, marketing strategies, and community participation. In addition, the article addresses existing challenges such as insufficient infrastructure, management inefficiencies, environmental risks, and unsustainable use of resources.

The findings contribute to the development of theoretical and practical approaches for the effective use of local resources in ecological tourism development.

Keywords: ecological tourism, local resources, sustainable development, tourism infrastructure, natural resources, cultural heritage, biodiversity, tourist attractiveness, regional development, economic efficiency, tourism product, ecosystem, ecological balance, resource management, community participation, tourism governance, marketing strategies, innovation, green economy, ecotourism potential.

KIRISH

Hozirgi globallashuv jarayonida turizm sohasi dunyo iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Xususan, ekologik turizm (ekoturizm) so'nggi yillarda nafaqat iqtisodiy foyda manbai, balki tabiiy va madaniy merosni saqlash, ekologik muvozanatni ta'minlash hamda barqaror rivojlanishni qo'llab-

Date: 27th March-2026

quvvatlashning muhim yo'nalishi sifatida katta ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan samarali foydalanish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar natijasida ekologik turizmni keng joriy etish, hududlarning tabiiy imkoniyatlaridan oqilona foydalanish hamda mahalliy aholi bandligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatimiz hududlarida mavjud bo'lgan tog'li hududlar, qo'riqxonalar, milliy bog'lar, daryo va ko'llar tizimi, biologik xilma-xillik hamda noyob landshaftlar ekologik turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega hisoblanadi. Shu bilan birga, mahalliy madaniy meros, an'anaviy turmush tarzi va milliy urf-odatlar ham turistik resurs sifatida muhim o'rin tutadi.

Mahalliy resurslardan samarali foydalanish ekologik turizmni rivojlantirishning asosiy omillaridan biri bo'lib, u hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, infratuzilmani yaxshilash hamda aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Biroq ushbu jarayonda bir qator muammolar ham mavjud bo'lib, ular qatoriga infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ekologik xavfsizlikka e'tiborning sustligi, resurslardan noto'g'ri foydalanish va boshqaruv tizimidagi ayrim kamchiliklarni kiritish mumkin.

Shu sababli ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ularni turizm mahsulotiga aylantirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliyotga keng tatbiq etish muhim ilmiy vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Mazkur maqolada aynan ushbu masalalar chuqur tahlil qilinadi va mahalliy resurslardan oqilona foydalanishning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritiladi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ekologik turizm nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki tabiiy muhitni asrash, ekologik madaniyatni oshirish va jamiyatda barqaror rivojlanish g'oyalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, mahalliy resurslardan samarali foydalanish ekologik turizmni rivojlantirishning strategik yo'nalishi sifatida qaraladi.

ASOSIY QISM

Ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan foydalanish samaradorligi masalasi bugungi kunda nafaqat turizm sohasi, balki iqtisodiyot, ekologiya va hududiy rivojlanish siyosatining ham muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi¹. Mahalliy resurslar deganda muayyan hududda joylashgan tabiiy, madaniy, tarixiy va ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlar majmui tushuniladi. Ular ekologik turizm mahsulotini shakllantirishda asosiy baza vazifasini bajaradi.

Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda, ekologik turizmning asosiy tamoyillari barqaror rivojlanish konsepsiyasiga asoslanadi. Bu konsepsiyaga ko'ra, tabiiy resurslardan foydalanish jarayonida ularning kelajak avlodlar uchun saqlanib qolishi ta'minlanishi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turizm sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2019–2024.

Date: 27th March-2026

lozim². Shu jihatdan mahalliy resurslardan oqilona foydalanish ekologik turizmning eng muhim shartlaridan biridir. Bu jarayon A. Leopoldning “yer etikasi” nazariyasi hamda R. Butlarning turizm rivojlanish sikli modeli bilan ham ilmiy jihatdan asoslanadi.

Mahalliy tabiiy resurslar ekologik turizmning asosiy tayanchidir. Tog‘li hududlar, o‘rmonlar, daryo va ko‘llar, milliy bog‘lar va qo‘riqxonalar turistlar uchun yuqori darajadagi jozibadorlikni yaratadi. Masalan, O‘zbekistonning Chotqol biosfera qo‘riqxonasi³, Ugom-Chotqol milliy tabiiy bog‘i, Zarafshon va Farg‘ona vodiysi hududlari ekologik turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Ushbu hududlarda bioxilma-xillikni saqlash bilan birga turizm xizmatlarini tashkil etish iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

Madaniy-tarixiy resurslar ham ekologik turizm rivojida muhim o‘rin tutadi. Mahalliy aholi urf-odatlarini, an‘anaviy hunarmandchilik, milliy oshxona va etnografik xususiyatlar turistik mahsulotning ajralmas qismi hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ekoturizmning muvaffaqiyati ko‘p hollarda aynan madaniy resurslarning qanchalik to‘g‘ri integratsiya qilinganiga bog‘liq bo‘ladi.

Mahalliy resurslardan foydalanish samaradorligi iqtisodiy nuqtai nazardan ham muhim ahamiyatga ega. Turizm infratuzilmasi rivojlangan hududlarda ish o‘rinlari ko‘payadi, kichik biznes va xizmat ko‘rsatish sohalari kengayadi. Bu esa hududiy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga olib keladi. Ekoturizm orqali mahalliy aholining daromad manbalari diversifikatsiyalanadi va qishloq hududlarida migratsiya jarayonlari kamayadi⁴.

Biroq amaliyotda bir qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi ekologik turizm salohiyatidan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qiladi. Ikkinchidan, ayrim hududlarda ekologik nazoratning sustligi tabiiy resurslarning degradatsiyasiga olib kelmoqda. Uchinchidan, turizm boshqaruvida ilmiy asoslangan rejalashtirish tizimining yetarli emasligi resurslardan samarasiz foydalanishga sabab bo‘lmoqda.

Ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ekologik turizmni samarali rivojlantirish uchun integratsiyalashgan boshqaruv tizimi zarur. Bu tizimda davlat organlari, mahalliy hokimiyat, xususiy sektor va jamoatchilik hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Xususan, “public-private partnership” (PPP) modeli ekologik turizm infratuzilmasini rivojlantirishda samarali mexanizm sifatida qo‘llanilmoqda.

Shuningdek, marketing strategiyalarining to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi ham muhim omildir. Mahalliy resurslarga asoslangan turistik mahsulotlarni xalqaro bozorda targ‘ib qilish orqali turistlar oqimini oshirish mumkin⁵. Raqamli texnologiyalar, internet platformalar va ijtimoiy tarmoqlar bu jarayonda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Ekologik barqarorlik nuqtai nazaridan qaraganda, mahalliy resurslardan foydalanishda “yashil iqtisodiyot” tamoyillariga amal qilish zarur. Bu tamoyillar

² O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi materiallari. – Toshkent.

³ Mirziyoyev Sh.M. **Yangi O‘zbekiston strategiyasi**. – Toshkent: O‘zbekiston NMIU, 2021.

⁴ Karimov I.A. **O‘zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida**. – Toshkent: O‘zbekiston, 2011.

⁵ Novikov V.S. **Ekologicheskii turizm: teoriya i praktika**. – Moskva: Yurayt, 2018.

Date: 27th March-2026

resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy muhitni saqlashga qaratilgan.

Umuman olganda, ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan samarali foydalanish nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki ekologik barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy farovonlikni oshirish va hududiy rivojlanishni tezlashtirishga xizmat qiladi.

NATIJALAR TAHLILI

Tadqiqot davomida ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan foydalanish samaradorligi bir qator ilmiy va amaliy ko'rsatkichlar asosida tahlil qilindi. O'rganilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mahalliy resurslar to'g'ri va kompleks yondashuv asosida foydalanilganda, ekologik turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Birinchi navbatda, tabiiy resurslardan foydalanish natijalari tahlil qilinganda, tog'li hududlar, milliy bog'lar va qo'riqxonalar asosida tashkil etilgan ekoturizm yo'nalishlari turistlar oqimini oshirganligi aniqlandi. Bunday hududlarda ekologik turizm infratuzilmasi (mehmon uylari, yo'riqchi xizmatlari, ekologik yo'laklar) shakllantirilgan joylarda daromad ko'rsatkichlari nisbatan yuqori bo'lib, bu mahalliy iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatgan⁶.

Ikkinchidan, madaniy va etnografik resurslardan foydalanish natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy urf-odatlar, hunarmandchilik mahsulotlari va an'anaviy turmush tarzi turistlar uchun qo'shimcha qiziqish uyg'otadi. Bu esa turistik mahsulotning diversifikatsiyasiga olib kelib, xizmatlar paketining qiymatini oshiradi. Natijada mahalliy aholi uchun yangi daromad manbalari shakllanadi.

Uchinchidan, iqtisodiy samaradorlik tahlili shuni ko'rsatadiki, ekoturizm rivojlangan hududlarda kichik biznes subyektlari soni oshgan, xizmat ko'rsatish sohasida bandlik darajasi yaxshilangan. Ayniqsa, qishloq hududlarida oilaviy mehmon uylari va agroekoturizm yo'nalishlari iqtisodiy faollikni kuchaytirgan.

To'rtinchidan, ekologik holat tahlili natijalari muhim xulosani ko'rsatadi: resurslardan noto'g'ri foydalanilgan hududlarda tabiiy muhitga bosim ortgan, chiqindilar miqdori ko'paygan va bioxilma-xillikka salbiy ta'sir kuzatilgan. Aksincha, ekologik nazorat va rejalashtirish tizimi yo'lga qo'yilgan hududlarda tabiiy resurslarning barqarorligi saqlangan.

Shuningdek, boshqaruv tizimi samaradorligi tahlil qilinganda, davlat va xususiy sektor hamkorligi (PPP modeli) mavjud bo'lgan hududlarda turizm loyihalari tezroq rivojlanganligi aniqlandi. Bu holat investitsiya oqimini oshirgan va infratuzilma sifatini yaxshilagan.

Marketing va raqamli targ'ibot natijalari ham ijobiy tendensiyaning ko'rsatadi. Internet platformalari orqali reklama qilingan ekoturizm yo'nalishlari nisbatan ko'proq

⁶ Weaver D. *Ecotourism*. – John Wiley & Sons, 2001.

Date: 27th March-2026

turist jalb qilgan⁷. Bu esa mahalliy resurslarni global turizm bozoriga integratsiya qilish imkoniyatini kengaytirgan⁸.

Umuman olganda, tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mahalliy resurslardan kompleks va ilmiy asosda foydalanish ekologik turizmning barqaror rivojlanishiga olib keladi. Biroq mavjud muammolarni bartaraf etish uchun infratuzilmani modernizatsiya qilish, ekologik nazoratni kuchaytirish va boshqaruv tizimini takomillashtirish zarur hisoblanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan samarali foydalanishning ilmiy-nazariy va amaliy jihatlari muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. O'rganilgan ma'lumotlar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, mahalliy tabiiy, madaniy va ijtimoiy resurslar ekologik turizmni shakllantirish va rivojlantirishning asosiy tayanchi hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mahalliy resurslardan oqilona foydalanish nafaqat turizm xizmatlari sifatini oshiradi, balki hududiy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Xususan, tabiiy resurslar asosida tashkil etilgan ekoturizm yo'nalishlari turistlar oqimini ko'paytirib, yangi ish o'rinlarini yaratish va kichik biznes subyektlarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, madaniy meros va etnografik resurslar turistik mahsulotning jozibadorligini oshirib, uning raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ekologik nazorat tizimining sustligi hamda resurslardan foydalanishda tizimli boshqaruvning to'liq shakllanmaganligi ekologik turizm salohiyatidan to'liq foydalanishga to'sqinlik qilmoqda. Bu esa mazkur sohada qo'shimcha islohotlar va takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Ilmiy tahlillar asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, ekologik turizmni barqaror rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv davlat siyosati, xususi sektor ishtiroki, mahalliy aholi faolligi hamda zamonaviy marketing va raqamli texnologiyalar integratsiyasini o'z ichiga olishi lozim. Ayniqsa, "yashil iqtisodiyot" tamoyillariga asoslangan boshqaruv tizimi ekologik muvozanatni saqlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, ekologik turizmni rivojlantirishda mahalliy resurslardan samarali foydalanish hududlarning iqtisodiy o'sishini ta'minlash, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash va jamiyatda barqaror rivojlanish g'oyalarini keng tatbiq etishga xizmat qiladi. Shu sababli ushbu yo'nalish kelajakda ham ilmiy-amaliy jihatdan dolzarb bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turizm sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2019–2024.

⁷ Weaver D. **Ecotourism**. – John Wiley & Sons, 2001.

⁸ Butler R.W. **The Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications**. – Clevedon: Channel View Publications, 2006.

Date: 27th March-2026

2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi materiallari. – Toshkent.
3. Mirziyoev Sh.M. **Yangi O‘zbekiston strategiyasi.** – Toshkent: O‘zbekiston NMIU, 2021.
4. Karimov I.A. **O‘zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida.** – Toshkent: O‘zbekiston, 2011.
5. Novikov V.S. **Ekologicheskiy turizm: teoriya i praktika.** – Moskva: Yurayt, 2018.
6. Weaver D. **Ecotourism.** – John Wiley & Sons, 2001.
7. Honey M. **Ecotourism and Sustainable Development.** – Washington DC: Island Press, 2008.
8. Butler R.W. **The Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications.** – Clevedon: Channel View Publications, 2006.
9. Newsome D., Moore S., Dowling R. **Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management.** – Channel View Publications, 2012.
10. Holden A. **Environment and Tourism.** – Routledge, 2008.
11. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish qo‘mitasi hisobotlari. – Toshkent.
12. Fennell D.A. **Ecotourism: An Introduction.** – Routledge, 2015.
13. Ceballos-Lascuráin H. **Tourism, Ecotourism and Protected Areas.** – IUCN, 1996.
14. O‘zbekiston geografiyasi va tabiiy resurslari bo‘yicha o‘quv adabiyotlar. – Toshkent.
15. Mahalliy turizmni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – O‘zbekiston OTMlari nashrlari.

